

Motiver for friluftslivsutøvelse - Teori, metoder og resultater fra norske undersøkelser i perioden 1974-2001

Alf Odden, Høgskolen i Telemark, Institutt for Idretts og friluftslivsfag
Øystein Aas, Norsk Institutt for Naturforskning, Avdeling for naturbruk

1. Innledning

Hvorfor folk gjør som de gjør – eller i denne sammenhengen hvorfor folk driver friluftsliv, er et stort og sammensatt spørsmål uten enkle svar.

Motivasjon og preferanser har ikke vært noe sentralt tema i norsk friluftslivsforskning, men temaet har likevel vært berørt i enkelte undersøkelser siden 1974, og det er tegn som tyder på at det har blitt mer aktuelt de siste årene. De aller fleste av disse undersøkelsene bygger på varianter av metodeverktøyet Recreation Experience Preference Scales, forkortet REP (Driver et al. 1991). Denne metoden har en kvantitativt tilnærming og benyttes hovedsaklig i større spørreskjemaundersøkelser.

Denne artikkelen har derfor til hensikt å sammenstille resultatene fra de ulike norske undersøkelsene så godt det lar seg gjøre. Til dels store forskjeller i utvalg og spørsmålsstillinger gjør en omfattende sammenlikning umulig, men vi mener likevel at en slik samlet oversikt kan være interessant. Ikke minst vil det være interessant å se nærmere på om den tiltakende moderniseringen av aktivitetsmønsteret også kan leses av i motivene bak friluftslivsutøvelsen.

En annen hensikt med denne artikkelen å rette et kritisk blikk mot REP undersøkelsenes metoder og teorigrunnlag. Dette for å gi et bilde av hvilke muligheter og begrensninger som ligger i datamaterialet fra slike undersøkelser.

Problemstillingene rundt motivasjon i forbindelse med fritid og rekreasjon, er tatt opp innen en lang rekke fagfelt. Det er dermed også utviklet en rekke ulike perspektiver på hva motiver er, hvordan de påvirker adferd og hvordan de best kan måles. Dessverre har denne brede interessen for hvorfor folk gjør som de gjør også bidratt til en viss begrepsforvirring (Pearce 1993, Thrane 1997). Psykologene som kanskje har vært de dominerende på feltet bruker begreper som motiver og behov, geografer og sosiologer foretrekker begreper som smak, verdier og holdninger, mens økonomene snakker om intensjoner og preferanser.

Alle disse begrepene brukes delvis om hverandre uten at det foreligger allment godtatte definisjoner på hvert enkelt begrep.

I denne sammenhengen hvor temaet er motiver for friluftslivsutøvelse velger jeg rett og slett å se på motiver som *grunner og hensikter for adferd som folk selv forstår og har oversikt over*. Dette er en klart overfladisk og pragmatisk tilnærming til motivbegrepet, men er samtidig representativ for mange av de undersøkelsene gjengis i dette innlegget. Dette er også i følge Kleiven (2000) en vanlig tilnærmingen innenfor den empiriske orienterte forskningen på fritidsmotiver.

I denne sammenhengen velger jeg da heller ikke å skille mellom motiver og preferanser ettersom dette ikke alltid er gjort i bakgrunns materialet.

Imidlertid er det godt mulig å betrakte motiver som de bakenforliggende grunnene til at folk utøver friluftsliv, mens preferansene kan betraktes grunnene til at man velger en

friluftslivsaktivitet framfor en annen. En liknende tilnærming ligger også til grunn for blant annet Gåsdaals (1995, 1996) skille mellom motiver og preferanser.

Hvordan arter så motivene seg i forhold til friluftsliv?

Noen ganger er motivene åpenbart helt bevisste og ligger framme i dagen, som når du tar deg en lang skogstur hver lørdag for å holde deg i rimelig form. Mens de andre ganger kan være nærmest ubevisst eller i allefall godt skjult, som når du en ettermiddag tar på deg ytterklærne og rusler ut i skogen uten å ha tenkt gjennom hvorfor.

D'Andrade (1992) er en av talsmennene for at motiver må betraktes som bevisste, slik at folk i de fleste tilfeller kan gjøre rede for sine valg. En ganske annen tilnærming finnes i Bordieus (1984) habitus begrep. Her har våre erfaringer blitt kroppsliggjort og motivene for å handle som vi gjør er oss helt eller delvis ubevisst, og framstår dermed som magesfølelse eller smak og ikke som klare intensjoner.

I enkelte tilfeller kan du drive med en friluftslivsaktivitet av en bestemt grunn, men som regel er flere årsaker bak selv en enkel skogstur. Det kan være så enkelt som at du trenger trening, men oftest søker du f.eks også stillhet, nærhet til natur og fellesskap med familien i tillegg. En slik flerdimensjonal tilnærming er da også svært vanlig innen motivforskningen (se f.eks. Pearce 1993).

Ellers er utøvelse av friluftsliv i de fleste tilfeller indre motivert (Iso-Ahola 1989, 1999). Du går på tur fordi du har lyst og ønsker å oppleve det turen kan gi deg. Det er imidlertid også mulig å tenke seg en ytre motivasjon hvor turen i seg selv ikke er viktig, men at den f.eks gir deg status.

Med andre ord kan motivene for å drive friluftsliv spenne over hele bevissthetsskalaen fra det helt åpenbare via det skjulte til det helt ubevisste. Motivasjonen for friluftsliv kan være endimensjonal, men vil nok i de fleste tilfeller ha flere dimensjoner. Som regel vil den også komme innenfra, men kan også skyldes ytre forhold.

Alt dette er viktig å ha klart for seg når vi nå skal se nærmere på metoder for å kartlegge friluftslivsmotiver.

2. Metoder og metodekritikk

Innenfor forskningen om friluftslivsmotiver er inspirasjonen fra sosialpsykologien tydelig selv om mye av forskningen har blitt gjennomført av geografer og sosiologer.

I USA ble det allerede på 1970 tallet satt i gang et arbeide med å utvikle ulike verktøy for å måle motivasjon i forhold til fritidsaktiviteter. Tilnærmingen var overveiende kvantitativ og hensikten var bl.a å utvikle skalaer som kunne brukes i store survey undersøkelser.

En av disse måleverktøyene som fant sin form i løpet av 1980 tallet var den såkalte REP skalaen (Driver et.al 1991). I sin fullt utbygde form skiller den mellom 19 ulike og separate motivskalaer, og skal gjennom disse kunne fange opp så å si alle fritidsmotiver. Gåsdaal (1995) er skeptisk til at dette er tilfellet, men holder det ikke for usannsynlig at skalaene likevel kan fange opp de mest sentrale dimensjonene innenfor en vestlig friluftslivsforståelse.

REP fungerer slik at respondenten blir presentert for en rekke spørsmålsstillinger om ulike grunner for å drive med en fritidsaktivitet. Disse skal deretter plasseres på en skala fra ikke viktig til svært viktig. På grunnlag av disse svarene vil det dermed bli mulig å si noe om hvilke motiver som er viktige for denne respondenten.

REP bygger hovedsakelig på et teorigrunnlag hentet fra sosialpsykologien i form av teorien om planlagt handling (Ajzen & Fishbein 1980, Ajzen & Driver 1992). Her betraktes motiver

som klare og bevisste intensjoner som oppstår på grunnlag av et erkjent behov. Noe som igjen fører til at man søker å tilfredstille dette behovet gjennom en planlagt handling.

Årsaken til at REP blir trukket spesielt fram her er at den har fungert som inspirasjon for nesten alle norske undersøkelser som har tatt for seg friluftslivsmotiver. Disse undersøkelsene er bygd opp på samme måte som REP ved at respondentene blir presentert for ferdig formulerte spørsmålsstillinger som skal gis en verdi alt etter hvor viktige de er.

I det følgende har vi tenkt å gå litt inn på de viktigste punktene i kritikken som er reist mot REP og liknende tilnærminger til forskningen på motiver. Hensikten med dette er å gi et bedre bilde av metoden og dermed klargjøre hvilke muligheter og begrensninger som ligger i den. Samt å drøfte hvordan metodens teorigrunnlag og praktiske oppbygging viker inn på resultatene den frambringer.

For det første kritiseres REP på grunn av en kvantitativ tilnærming med ferdigformulerte motiver og lukkede svar alternativer.

Til dette kan det svares at utformingen av spørsmålsstillingen bygger på omfattende kvalitative studier og at det derfor sjelden kommer fram nye motiv formuleringer gjennom intervjuer eller spørsmål med åpne svaralternativer. Når dette er sagt er det ingen tvil om at antallet og utformingen av spørsmålsstillingene har stor betydning for hvilke motiver som blir registrert. Som vi skal se etter hvert er det eksempler på at viktige motiver ikke blir registrert fordi spørsmålsstillingene ikke har tatt høyde for disse.

For det andre kritiseres slike metoder for en rent individualistisk tilnærming til motiver (Hyland Eriksen 1993, Bolstad 2001). Kritikerne hevder at motivene for friluftslivsutøvelse viser tilbake på en felles kulturelt oppfatning av hvorfor nordmenn driver friluftsliv, og at det er disse kulturelle kategoriene og ikke de individuelle motivene som kommer til uttrykk gjennom disse spørsmålene.

Til dette er det å si at de bakenforliggende felles kulturelle forståelsen av hva friluftsliv er godt for, selvsagt har stor betydning for hvordan den enkelte begrunner sin egen friluftslivsdeltakelse. Imidlertid finnes det mange forskjellige slike kulturelle kategorier, og hvordan oppslutningen om disse varierer ut fra ulike sosiokulturelle faktorer, er i seg selv interessant å undersøke. I tillegg er det etter vårt syn liten tvil om at det også finnes rene individuelle motiver som peker tilbake på spesielle behov hos den enkelte.

For det tredje kritiseres REP for å ikke være tilpasset norske forhold (Tordsson 1997). Denne kritikken er en del av en større kritikk av den forvaltningsrettete norske friluftslivsforskningen som beskyldes for å ukritisk overføre Nord Amerikanske problemstillinger, teorier og metoder til Norge¹. Selv om de kulturelle forskjellene skulle tilsi at disse ikke nødvendigvis er relevante for norske forhold.

Denne kritikken kunne nok ha gyldighet dersom spørsmålsstillingene i REP skalaene kun ble oversatt og deretter brukt som de var. Dette er imidlertid ikke tilfellet i de fleste norske undersøkelsene. Det er lagt ned mye arbeid i å finne formuleringer som er tilpasset det norske friluftslivet, og slik vi ser det tyder alt på at respondentene opplever spørsmålsstillingene som relevante for deres friluftslivsmotiver.

---

¹ Se Odden 2002a for en utdyping av dette punktet

En fjerde form for kritikk tar opp stimuli – respons perspektivet som teoriene bak måleverktøyet bygger på (Vorkinn et. al 1996). I teorien om planlagt adferd forutsetter man et rimelig direkte forhold mellom et opplevd behov og en adferd som forsøker å tilfredstille dette behovet. Dette teorigrunnlaget tar lite hensyn til menneskets evne til å vurdere flere behov opp mot hverandre og derfor kanskje overse trangen til å komme til fjells fordi huset må vaskes.

Selv om kritikken mot stimuli - respons perspektivet i adferdspsykologien er berettiget behøver det etter vårt syn ikke å diskvalifisere REP som metode for å kartlegge motiver. Resultatene som kommer fram gjennom REP kan også settes inn i andre teoretiske sammenhenger som har et mer nyansert syn på motivenes betydning for adferden.

En siste kritikk går på at de mange og detaljerte spørsmålsstillingene i REP forutsetter at respondenten har et bevisst forhold til sine behov og hvordan disse kan dekkes gjennom friluftsliv (Vorkinn et.al ibid.). Dette er et sentralt problemområde og trolig er spørsmålsstillingene i REP for mange og detaljerte i forhold til folks bevissthetsnivå. Samtidig er REP kun egnet til å måle motiver vi har et bevisst og umiddelbart forhold til. En kan ikke regne med at respondentene tenker svært nøye gjennom hvert enkelt spørsmål og virkelig ransaker sitt indre før de svarer. Dermed vil viktige, men kun delvis bevisste motiver ikke bli fanget opp. Dette kan sies å være et fellestrekk ved store deler av den empiriske forskningen på fritids- og friluftslivsmotiver. Det er de overfladiske og lett tilgjengelige motivene, forstått som grunner for adferd, som blir registrert. Samtidig vil det være rimelig å anta at våre dypere motiver gjenspeiles i de bevisste motivene. Slik at motivene som blir registrert ved hjelp av REP også gir et bilde av dypere liggende motivstrukturer.

Som en slags konklusjon på denne gjennomgangen vil vi hevde at REP gir et bilde av våre umiddelbare og bevisste motiver. Metoden er ikke egnet til å få fram dypere motivstrukturer selv om de detaljerte spørsmålsstillingen kan gi et inntrykk av at dette er hensikten.

Denne begrensningen kan i stor grad føres tilbake til teorigrunnlaget som forutsetter at motivene er bevisste.

Det er imidlertid ingen tvil om at våre motiver for friluftsliv også har andre dypere og vanskeligere tilgjengelige sider, og at REP og liknende tilnærminger velger bort viktige perspektiver på menneskelig motivasjon (Weiner 1992).

Uansett er alle begrensningene som er nevnt viktige å være klar over når vi nå skal se nærmere på resultatene fra de ulike motivundersøkelsene.

3. Resultater fra norske motivasjonsundersøkelser

Den første norske undersøkelsen som spør etter hvorfor folk driver med friluftsliv er Statistisk sentralbyrås friluftslivsundersøkelse fra 1974. Som det går fram av tabell 1 var svaralternativene få, men allerede her er tre viktige motivdimensjoner fanget opp.

Tabell 1. Grunner for å drive friluftsliv i SSB Friluftslivsundersøkelse fra 1974. Oppslutning i prosent, N=2255

	Svært viktig	Nokså viktig	Mindre viktig	Ubesvart
Friluftsliv holder kroppen i form og gir bedre fysisk helse	86	12	1	1
Friluftsliv gir avkopling og trivsel	82	16	1	1
Friluftsliv gir fine naturopplevelser	77	19	3	1

Både de fysiske, de kontemplative og de naturopplevelses orienterte motivene har svært stor oppslutning, men det er vanskelig å trekke de helt store slutningen ut fra dette materialet.

Den neste undersøkelsen som tar opp motivasjonsproblematikken er i regi av Universitetet i Bergen (Kjøde et. al 1979) hvor det i 1978 ble intervjuet 289 bergensere som utøvde friluftsliv i områdene rundt Bergen.

Resultatene fra undersøkelsen er presentert i tabell 2 hvor kategoriene svært viktig og viktig er slått sammen til viktig og kategoriene lite viktig og uviktig er slått sammen til uviktig.

Tabell 2 Grunner for å drive friluftsliv blant bergensere i 1978. Prosentvis oppslutning N=289

	Viktig	Uviktig	Ubesvart
Avveksling / forandring	85.8	5.6	8.6
God form og helse	83.0	6.4	10.7
Fysisk utfoldelse	71.6	14.4	21.4
Opplevelse av naturen	82.4	6.9	10.7
Utforske / oppdage naturen	45.7	37.4	16.9
Fellesskap med familien	76.8	7.7	15.5
Fellesskap med venner	53.6	24.9	21.4
Fellesskap med andre mennesker	18.7	59.8	21.4
Utbytte - fisk	40.6	37.7	20.7
Utbytte – bær / sopp	30.5	50.8	18.7
Utbytte - jakt	3.8	62.6	33.5
Opplevelse av egen dyktighet	17.0	59.5	23.5
Spenning og utfordring	11.5	63	25.6
Måle seg mot andre	6.9	72.7	20.4

Her gjenkjenner vi motivdimensjonene fysisk aktivitet, kontemplasjon og naturopplevelse fra SSB undersøkelsen. Disse motivene er de klart viktigste og oppslutningen er svært høy og ser ut til å bekrefte resultatene fra 1974.

I tillegg fanger denne undersøkelsen opp tre nye motivdimensjoner nemlig sosiale motiver, høstings motiver og motiver relatert til mestring, spenning og utfordring. Av disse er det de sosiale motivene som er viktigst med en oppslutning nesten på linje med de tre første, mens mestrings motivene har relativt låg oppslutning.

Siden dette utvalget er lite og neppe representativt i en større sammenheng, har undersøkelsen begrenset verdi som et uttrykk for nordmenns friluftslivsmotiver. Likevel er den interessant ettersom en allerede her har fanget opp det som seinere viser seg å være de mest sentrale motivdimensjonene i nordmenns friluftsliv.

På 1980 tallet ble det knapt nok gjennomført motivundersøkelser i Norge, men sommeren 1992 ble det foretatt en spørreundersøkelse blant 555 fiskere i Engerdal kommune (Aas & Kaltenborn 1995). Her ble det stilt spørsmål om 18 ulike grunner for å fiske som skulle rangeres på en femdelt skala . Resultatene er gjengitt i tabell 3².

Tabell 3 Grunner til å fiske

Gjennomsnittsscore 1=ingen betydning, 5=svært stor betydning (N=555)

<u>Kontemplasjon</u>	
Slappe av	4.5
<u>Opplive natur</u>	
Opplive natur	4.5
Opplive landskap og dyreliv	4.2
<u>Sosialt samvær</u>	
Være sammen med familie	4.2
Være sammen med gode venner	3.5
<u>Fysisk aktivitet</u>	
Få trim og mosjon	4.2
<u>Glede</u>	
Ha det moro	4.5
Opplive lykke	4.0
Samle gode minner	3.9
<u>Fiskerelaterte motiver</u>	
Få fisk	4.1
Fange trofé fisk	3.8
Lære om fiske	3.5
Lære andre å fiske	2.5
<u>Mestring/spenning</u>	
Opplive spenning	4.0
Opplive utfordringer	3.7
Teste ferdigheter	3.3
<u>Andre motiver</u>	
Være alene	3.1
Konkurrere med andre	1.6

² Det er viktig å gjøre oppmerksom på at organiseringen av motivkategoriene som er vist i tabell 3 er gjort på grunnlag motivkategoriene i tidligere undersøkelser og ikke med utgangspunkt i originalartikkelen (Aas & Kaltenborn 1995). I denne ble det ikke foretatt en gruppering av motivene.

Her kjenner vi igjen en rekke av motivgruppene fra de tidligere undersøkelsene slik som kontemplasjon, sosialt samvær, fysisk aktivitet og mestring/spenning. I tillegg ble det registrert motiver relatert til aktiviteten fiske, samt motiver i retning av glede og lykke. Denne siste motivgruppen er særlig interessant både fordi den er ny og har stor oppslutning. Gledemotivene er ikke registrert tidligere fordi denne type spørsmålsstillinger ikke er tatt med, men trolig vil disse motivene være sentrale i en hver form for utøvelse av friluftsliv.

I 1996 ble det gjennomført en undersøkelse blant 250 hytteeiere i Langmorkje Statsallmenning i Vågå kommune (Kaltenborn 1998), hvor blant annet motiver for hyttebruken ble registrert. Respondentene skulle rangere 18 ulike grunner for å være på hytte på en sjudelt skala. Resultatene er vist i tabell 4.

Tabell 4 Grunner til å bruke tid på hytta³
Gjennomsnittsscore 1=ingen betydning, 7=svært stor betydning (N=250)

<u>Kontemplasjon</u>	
Opplive forandring fra hverdagslivet	6.3
Fysisk og psykisk hvile	6.2
<u>Være i natur</u>	
Være nær naturen	6.3
<u>Sosialt</u>	
Være sammen med familie	5.8
Være sammen med andre	4.9
<u>Fysisk aktivitet</u>	
Få trim og mosjon	5.4
<u>Ettertanke</u>	
Tenke over gode opplevelser	5.1
Tenke over hva jeg synes er viktig i livet	4.3
Få kontakt med meg selv	4.1
<u>Frihet/selvstendighet</u>	
Kunne velge og bestemme selv	4.8
Oppføre meg slik jeg selv ønsker	4.7
Føle at jeg har kontroll over tilværelsen	4.5
<u>Mestring/spenning</u>	
Utvikle friluftsfærdigheter	4.2
Opplive spenning	3.3
<u>Andre motiver</u>	
Gjøre noe kreativt, f.eks snekre, male, fotografere	4.9
Føle meg trygg	4.3
Opplive noe nytt	4.0
Være alene	3.5

³ Det er viktig å gjøre oppmerksom på at organiseringen av motivkategoriene som er vist i tabell 4 er gjort på grunnlag motivkategoriene i tidligere undersøkelser og ikke på grunnlag av faktoranalysen i originalartikkelen (Kaltenborn 1998). Denne faktoranalysen avdekket de fem faktorene; refleksjon, opplevelse/utvikling, uavhengighet, naturkontakt/forandring og sosial kontakt.

I denne undersøkelsen er det stilt spørsmål om en rekke motiver som ikke er med i de andre undersøkelsene. Derfor dukker det også opp noen nye motivdimensjoner. Dette gjelder særlig dimensjonene ettertanke og frihet/selvstendighet som har relativt stor oppslutning blant hyttefolket. Det er heller ikke vanskelig å tenke seg at disse også vil ha stor oppslutning innen friluftslivet mer generelt.

Likevel er det mest påfallende at vi også her finner igjen motivdimensjonene kontemplasjon, være i natur, sosialt samvær og trim på toppen av lista, mens motiver relatert til mestring og spenning har mindre oppslutning.

Hvilken betydning har ulike sider ved friluftslivet for deg ? Dette spørsmålet har blitt stilt til tre studentgrupper ved friluftslivsstudiet ved Høgskolen i Telemark over et tidsrom på 12 år. Den først undersøkelsen ble gjort i 1989 med et utvalg på 45, den andre i 1998 med et utvalg på 60 og den tredje i 2001 med et utvalg på 31. I tabell 6 blir de viktigste resultatene framstilt. Hvor stor betydningen av de ulike sidene var skulle uttrykkes på en femdel skala.

Tabell 5 Betydningen av ulike sider ved friluftslivet.

Gjennomsnittsscore hvor 1= ingen betydning og 5=svært stor betydning (N=31-60)

	1989	1998	2001
<u>Mestring</u>			
Bli dyktig til å mestre ferdigheter	3.8	3.8	3.7
Utføre turer som er krevende	2.6	3.0	3.3
Søke utfordringer som kan innebære risiko	2.2	2.3	2.5
Gjennomsnitt	2.9	3.0	3.2
<u>Natur tilhørighet</u>			
Få mulighet til ettertanke og refleksjon	4.1	4.1	3.9
Leve i bedre harmoni med naturen / mer naturvennlig	4.2	3.4	3.7
Få bedre selvinnsett og klarhet om egen plass i naturen	3.6	3.4	3.5
Opplive å være en del av en større helhet / samhörighet med den levende natur	3.9	3.5	3.4
Gjennomsnitt	4.0	3.6	3.6
<u>Sosialt</u>			
Opplive fellesskap og omsorg i en familie / gruppe	3.9	3.7	3.5
Komme i nær personlig kontakt med andre	3.6	3.3	3.4
Gjennomsnitt	3.8	3.5	3.5
<u>Helse / Fysisk</u>			
Bruke kroppen allsidig fysisk	4.0	3.9	4.1
Holde seg frisk ved å være i god form	3.9	3.6	3.9
Gjennomsnitt	4.0	3.8	4.0
<u>Naturopplevelse</u>			
Opplive naturen estetisk (vakkert landskap, planter, dyr, stemninger m.v.)	4.5	4.3	4.5
Opplive kontraster i naturen (lys-mørke, sol-regn, varme-kulde m.v)	3.8	3.8	4.0
Gjennomsnitt	4.2	4.1	4.3
<u>Kontemplasjon</u>			
Få avkopling fra hverdagens stress og støy	3.9	4.1	4.0
Opplive psykisk ro og harmoni	4.4	4.0	4.1
Samle nye krefter og overskudd til å mestre de daglige gjøremål	3.6	3.5	3.6
Gjennomsnitt	4.0	3.9	3.9
<u>Høsting</u>			
Lære om naturen (botanikk, geologi, ornitologi m.v)	3.4	3.4	3.0
Skaffe mat fra naturen gjennom jakt, fiske, bær og sopplukking	3.2	2.8	2.8
Finne emner og materialer til skapende virksomhet	2.8	2.3	2.4
Gjennomsnitt	3.1	2.8	2.7

<u>Andre motiver</u>			
Få oppmerksomhet og anerkjennelse for å ha utført noe andre synes om	2.0	2.8	2.4
Se nye steder og gjøre nye oppdagelser	3.8	3.8	3.9
Oppleve det guddommelige gjennom naturen	2.6	2.4	2.7
Hente inspirasjon og ideer	3.2	3.0	3.1
Være alene i naturen	3.7	3.3	3.5
Få en opplevelse av frihet	4.5	4.3	4.6

Faktoranalyser av hver av de tre datasettene viste store likehetstrekk i faktorløsningene. De sju faktorene mestring, natur tilhørighet, fysisk/helse, sosialt, natur opplevelse, kontemplasjon og høsting gikk igjen i alle undersøkelsene selv om plasseringen av enkelte ledd kunne variere noe. For datamaterialet fra 1989 forklarte denne sju faktorløsningen 67% av den totale variansen, mens den tilsvarende prosentandelen for 1998 og 2001 lå på henholdsvis 72% og 69%.

Når man sammenlikner resultatene fra de tre undersøkelsene er hovedinntrykket at motivasjonsdimensjonene er konsistente og stabile. Derfor er det også grunn til å tro at områdene som avviker fra dette stabile mønsteret gjenspeiler faktiske endringer i studentenes motiver for å drive friluftsliv.

På tre motivområder er det mulig å registrere en reduksjon i oppslutningen. Dette gjelder høstingsmotiver, sosiale motiver og motiver i relatert til natur tilhørighet.

Det er kun motivgruppen som relateres mestring og utfordring som har en økende oppslutning i denne perioden.

Heller ikke dette utvalget kan betraktes som representativt for den norske befolkning. Dette er unge mennesker i alderen 19-34 år, med en gjennomsnittsalder på 24 år. De må også betraktes som ressurssterke og meget naturinteressert ettersom friluftslivsstudiet har høge inntakskrav og studentene tilbringer en stor del av studieåret utendørs.

Det er derfor umulig å trekke noen vidtgående slutninger på grunnlag av disse undersøkelsene, men resultatene bør likevel sees på som en indikasjon på at ungdommens friluftslivsmotiver kan være i ferd med å endre seg.

Den første store landsomfattende undersøkelsen av friluftslivsmotiver kom i 1992, og blir gjerne kalt for FRIFO undersøkelsen etter oppdragsgiveren. Dette materialet har blitt analysert og kommentert i flere sammenhenger. Først av Ola Vaagbø (1993) som også stod for designet av undersøkelsen, deretter av NINA miljøet (Kleiven 1994, Aasætre et.al 1994) og til slutt av Odd Gåsdal (1995) i forbindelse med hans doktoravhandling i sosiologi. Utgangsspørsmålet i undersøkelsen var grunner til å gå på tur, og 1079 respondenter anga viktigheten av 18 ulike grunner på en firedelt skala fra helt uten betydning til meget viktig. Oppslutningen om de ulike motivgruppene er vist i tabell 6.

Tabell 6 Vurdering av ulike grunner for å dra på tur.
Gjennomsnittsscore hvor 0="Helt uten betydning" og 3="Meget viktig" (N=1079)

	Gjennomsnittsscore
<u>Kontemplasjon</u>	
Komme ut i frisk natur, vekk fra støy og forurensning	
Opplive naturens stillhet og fred	
Komme bort fra mas og stress	
Gjennomsnitt	2.33
<u>Sosialt samvær</u>	
Være sammen med familien	
Være sammen med venner	
Gjennomsnitt	1.98
<u>Fysisk aktivitet</u>	
Få trim og bli i bedre fysisk form	
Ta seg ut og kjenne at en blir skikkelig sliten	
Gjennomsnitt	1.66
<u>Opplive natur</u>	
Opplive blomster og trær	
Opplive dyre og fugleliv	
Plukke bær og sopp	
Opplive storheten i Guds skaperverk	
Komme i kontakt med naturens sjel og mystikk	
Gjennomsnitt	1.44
<u>Høsting</u>	
Gå på jakt	
Fiske	
Samle ved	
Gjennomsnitt	0.56
<u>Mestring</u>	
Opplive spenning ved å bestige topper eller gå i krevende eller farlig terreng	
Sette sine evner til å mestre vanskelige eller slitsomme situasjoner på prøve	
Lete etter poster eller finne fram i ukjent terreng	
Gjennomsnitt	0.43

Ved faktoranalyser av materialet (Aasætre et.al 1994, Gåsdal 1995) ble det avdekket seks ulike motivdimensjoner; oppleve natur, mestring, fred og ro (kontemplasjon) høsting, sosialt samvær og fysisk aktivitet.

Denne undersøkelsen med et landsomfattende utvalg bekrefter på mange måter bildet vi har fått fra de mer avgrensede undersøkelsene. Vi har fire motivdimensjoner som har stor betydning for mange, mens motivene relatert til høsting og mestring/spenning er klart mindre viktige. Det som i første rekke er nytt er at det i denne undersøkelsen er tydelige forskjeller i oppslutningen om de fire viktigste motivdimensjonene. At Fred og ro (kontemplasjon) er markert viktigere enn oppleve natur, er et forhold det er få indikasjoner på i de andre undersøkelsene.

Samtidig mangler denne undersøkelsen spørsmålsstillinger om enkelte motivgrupper som har blitt registret i tidligere undersøkelser. Dette dreier seg i første rekke om "glede" og "frihet".

I 1999 ble det gjennomført en undersøkelse på et representativt utvalg fra de to Trøndelagsfylkene (Vorkinn et. al 2000). Her ble det også stilt spørsmål som hadde til hensikt å se nærmere på motiver for friluftslivsutøvelse. Et utvalg på 918 ble derfor bedt om å rangere ni målsetninger for å drive friluftsliv på en sjudelt skala. Resultatene er vist i tabell 7. Trønderne kan ikke uten videre betraktes som representative for hele den norske befolkningen, men det er neppe store forskjeller i forhold til et landsomfattende utvalg. Selv om undersøkelsen har få motiv spørsmål kan i allefall disse resultatene sees på som en god indikasjon på styrke forholdet mellom de ulike motivgruppene.

Tabell 7 Viktigheten av ulike målsetninger for å drive med friluftsliv. Gjennomsnittsscore 1=ingen betydning, 7=svært stor betydning (N=918)

Kople av fra den daglige tralten	5.8
Komme i bedre humør	5.5
Ha tid til å tenke over ulike sider ved tilværelsen	5.0
Være sammen med familien	5.1
Være sammen med venner	4.9
Være ute i naturen, uten at jeg er i et bestemt område	4.8
Være i et bestemt område som jeg er glad i	4.4
Trimme	4.5
Teste meg selv	3.5

Også her kan vi kjenne igjen motivdimensjonen fra de tidligere undersøkelsene selv om ordlyden er noe forskjellig. Kontemplasjon, sosialt samvær, trim og opphold i natur er viktige og omtrent jevnstore motivdimensjoner, mens ”teste meg selv” som kan relateres til mestring og utfordring har lågere oppslutning.

Resultatene stemmer også godt overens med FRIFO undersøkelsen. Kontemplasjon og sosialt samvær er de viktigste motivgruppene, tett fulgt av fysisk aktivitet og motiver relatert til opphold i naturen. Mestring er det motivgruppen med minst oppslutning i begge undersøkelsene, men oppslutningen i 1999 er likevel langt høyere enn i 1992.

Etter dette kom det ikke noen nye landsomfattende undersøkelser som registrerte friluftslivsmotiver før i 2001. Da ble det i regi av Statistisk sentralbyrå gjennomført en spørreskjemaundersøkelse for et utvalg på 1325 respondenter⁴. Disse ble bedt om å angi viktigheten av 26 forhold, som kunne ha betydning for utøvelsen av friluftsliv. Dette skulle gjøres på en femdelt skala fra ikke viktig til svært viktig.

Resultatene fra denne undersøkelsen er ikke offentliggjort tidligere og er vist i tabell 8.

⁴ For flere detaljer om denne undersøkelsen se Vågane (2002) og Odden 2002b).

Tabell 8 Betydningen av ulike forhold for utøvelsen av friluftsliv.
Gjennomsnittsscore 1="ingen betydning", 5="svært viktig" (N=1325)

<u>Opplive natur</u>	
Jeg får oppleve naturens stillhet og fred	4.0
Jeg får oppleve samhørighet med naturen	3.4
Jeg får oppleve landskap og stemninger i naturen	3.8
Jeg får oppleve plante- og dyreliv	3.4
Jeg får mulighet til å høste fra naturen	2.9
Jeg lærer om naturen	3.0
Gjennomsnitt	3.4
<u>Mestring</u>	
Jeg opplever å ha kontroll over kroppen	3.0
Jeg får utviklet ulike ferdigheter	2.9
Jeg lærer å mestre slitsomme og utfordrende situasjoner	2.7
Jeg får oppleve fart og spenning	2.1
Jeg får søke utfordringer som kan innebære risiko	1.7
Gjennomsnitt	2.5
<u>Fysisk aktivitet</u>	
Jeg får mosjon og trening	4.0
Jeg kan ta vare på min egen helse	4.0
Jeg får bruke kroppen allsidig	3.9
Jeg kan ta meg ut og kjenne at jeg blir skikkelig sliten	3.3
Gjennomsnitt	3.8
<u>Kontemplasjon</u>	
Jeg får samlet nye krefter og overskudd	4.1
Jeg kommer bort fra stress og mas	4.0
Jeg får forandring fra daglige rutiner	3.9
Jeg får tid til å tenke over tilværelsen	3.5
Gjennomsnitt	3.9
<u>Sosialt samvær</u>	
Jeg får være sammen med familien	3.9
Jeg får være sammen med venner	3.7
Jeg får være sammen med andre som har samme interesser som meg	3.3
Gjennomsnitt	3.6
<u>Andre motiver</u>	
Jeg kommer til steder jeg er spesielt glad i	3.7
Jeg opplever frihet og uavhengighet	3.3
Jeg får oppleve storheten i Guds skaperverk	2.9
Jeg får være alene	2.7

Tabell 9. Ulike egenskaper ved faktorløsningen fra 2001 undersøkelsen.

	Antall ledd	Gjennomsnitt	Standardavvik	Cronbachs alfa
Kontemplasjon	4	3.9	0.53	0.75
Fysisk	4	3.8	0.61	0.89
Sosialt	3	3.6	0.64	0.70
Oppleve natur	6	3.4	0.63	0.86
Mestring/spenning	5	2.5	0.65	0.83

Faktoranalyser av datamaterialet avdekket fem faktorer som var godt kjent fra tidligere undersøkelser og som forklarte 65% av variansen. I forhold til FRIFO undersøkelsen i 1992 manglet imidlertid høsting som egen faktor. I 2001 gikk denne inne i oppleve natur faktoren, noe som trolig henger sammen med at det i 2001 kun var en spørsmålsstilling som omhandlet høsting. Imidlertid var det lite om å gjøre før vi fikk med en sjettede faktor (eigenverdi på 0.93). Denne ville ha delt oppleve natur faktoren på midten i en rein opplevelsesdimensjon og en høste/lære dimensjon.

Som det går fram av tabell 9 er den indre reabiliteten i faktorløsningen god ved stabile verdier for standardavvik og høge verdier for Cronbachs alfa kofesienten.

Disse nye resultatene fra 2001 stemmer godt overens med de andre landsomfattende-undersøkelsene fra 1992 og 1999. Kontemplasjon er det viktigste motivet, tett fulgt av fysisk aktivitet og sosialt samvær som for øvrig har byttet plass i 2001 i forhold til de to andre undersøkelsene. Deretter følger oppleve natur og mestring/spenning. Mestring/spenning motivene har som i 1999 langt større oppslutning enn det som var tilfellet i 1992. Heller ikke nå ble motiver relatert til glede registrert, men et spørsmål om frihet tyder på at denne type motiver er viktige og har en oppslutning som ligger noe under oppleve natur.

I det følgende kommer vi til å gå nærmere inn på sammenhengen mellom motivgruppene fra 2001 undersøkelsen og ulike bakgrunnsvariabler. Vi har tatt utgangspunkt i de 5 gruppene som ble avdekket gjennom faktoranalysen og har i tillegg tatt med høsting som egen gruppe. Gruppene består av de respondentene som har en gjennomsnittelig score på 4 eller høyere for motivene i den aktuelle gruppen. Noe som betyr at de betrakter disse motivene i som meget viktig eller viktigere.

Som det går fram av tabell 10 er det visse forskjeller mellom kjønnene når det gjelder vektleggingen av ulike motiver for friluftslivsutøvelsen. Det er en liten, men likevel signifikant overvekt av kvinner i alle motivgruppene bortsett fra mestring/spenning hvor overvekten av menn er markant.

Tabell 10 Prosentvis andel av menn og kvinner i 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	Mann	Kvinne
Kontemplasjon	36	40
Fysisk aktivitet	32	35
Sosialt samvær	29	32
Oppleve natur	27	29
Høsting	21	24
Mestring/spenning	23	13

I tabell 11 kommer det tydelig fram betydelige aldersvariasjoner i forhold til motivgruppene. Kontemplasjon og fysisk aktivitet har størst betydning for de midlere aldersgrupper. Opplive natur og høsting får økende betydning med alderen, mens mestring/spenning er viktigst for de unge.

Tabell 11. Prosentvis andel i ulike aldersgrupper for 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	16-24 år	25-44 år	45-64 år	Over 65 år
Kontemplasjon	34	41	41	23
Fysisk aktivitet	28	34	37	31
Sosialt samvær	30	34	28	26
Opplive natur	15	25	36	31
Høsting	13	23	27	23
Mestring/spenning	34	21	11	10

Også utdanningsnivået har stor betydning for oppslutningen om de ulike motivgruppene. Det er en gjennomgående tendens til at oppslutningen om motivgruppene øker med økende utdanningsnivå. Spenning/mestring er den eneste motivgruppen hvor det ikke er signifikante forskjeller mellom utdanningsgruppene.

Disse forskjellene har trolig sammenheng med at engasjementet i friluftslivet også øker med utdanningsnivået. Når det også kreves en sterk oppslutning om motivene i en gruppe for å bli registrert i denne, blir dette forholdet veldig godt synlig i denne sammenstillingen.

At det ikke blir registrert utdanningsmessige forskjeller for mestring/spenning motivene, henger trolig sammen med at denne gruppen domineres av yngre respondenter som ikke har fullført sin utdanning.

Tabell 12. Prosentvis andel i ulike utdanningsnivåer for 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	Grunnskole	Videregående skole	Universitet / Høgskole
Kontemplasjon	30	38	42
Fysisk aktivitet	26	33	38
Sosialt samvær	25	31	30
Opplive natur	21	29	31
Høsting	19	22	25
Mestring/spenning	15	19	17

Hvor du bor i landet har i de fleste tilfeller ingen betydning for hvilke motiver du vektlegger. Imidlertid finnes det et interessant unntak. Folk fra Nord Norge slutter i mye sterkere grad enn andre opp om naturopplevelses og høstingsmotiver.

Tabell 13 Prosentvis andel i ulike landsdeler for 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trønderlag	Nord Norge
Kontemplasjon	38	37	39	37	39
Fysisk aktivitet	34	33	34	33	33
Sosialt samvær	30	34	29	29	30
Oppleve natur	28	26	26	26	35
Høsting	21	21	16	26	38
Mestring/spenning	17	20	19	17	20

Bostedets størrelse har i flere tilfeller innvirkning på oppslutning om de ulike motivgruppene. Når det gjelder kontemplasjon og sosialt samvær er det ingen signifikante forskjeller, mens naturopplevelses og høstingsmotiver har større oppslutning jo mindre bostedet er. For fysisk aktivitet og mestring/spenning er forholdet omvendt. Her er oppslutningen størst i de store byene og minst i spredt bygde strøk.

Tabell 14. Prosentvis andel i ulike bostedsgrupper for 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	Spredtbygd < 200 innb.	Tettbygd 200-99.000	Stor by > 100.000
Kontemplasjon	37	37	40
Fysisk aktivitet	32	33	37
Sosialt samvær	30	30	31
Oppleve natur	30	29	25
Høsting	29	23	16
Mestring/spenning	16	18	22

Forskjellene i vektlegging av motiver i forhold til landsdel og bostedets størrelse må trolig forstås i sammenheng. Høsting har tradisjonelt vært en viktig del av den rurale kulturen og vil derfor ha størst oppslutning der hvor bosetningen er spredt og primærnæringene står sterkt slik som i Nord Norge. At oppleve natur motivet følger det samme mønsteret er vanskeligere å forklare selv om det samme trekket var tydelig også i 1992 undersøkelsen. En mulig forklaring kan være at de som har naturen lettes tilgjengelig i hverdagen også knyttes sterkere til opplevelsen av den i sitt friluftsliv.

Ut fra en liknende tankegang kan vektleggingen av motiver relatert til kontemplasjon og fysisk aktivitet i de store byene, forklares med at befolkningen her må kompensere for en mer stressende og stillesittende hverdag gjennom friluftslivet.

Til slutt vil vi se nærmere på forholdet mellom motiver og deltakelse i ulike aktiviteter (tabell 15). Siden ingen av de nye og mestringsorienterte aktivitetene hver for seg var store nok til å gjennomføre sikre analysere ble flere av disse slått sammen til samlebetegnelsen moderne aktiviteter.⁵ De andre aktivitetene ble valgt for å få fram bredden i det norske friluftslivet.

⁵ Dette dreier seg opp frikjøring, fjellklatring, rafting, elvepadling

Tabell 15. Prosentvis andel i ulike aktivitetsgrupper for 6 ulike motivgrupper. (N=1325)

Motivgruppe	Moderne aktiviteter	Skitur i fjellet	Fisket	Badet utendørs
Kontemplasjon	47	49	45	43
Fysisk aktivitet	44	48	37	37
Sosialt samvær	39	40	36	35
Oppleve natur	29	37	36	30
Høsting	9	32	29	24
Mestring/spenning	49	26	25	22

For de fire viktigste motivgruppene er det ingen store forskjeller mellom de ulike aktivitetene, bortsett fra at fysisk aktivitet er viktigere for utøverne av relativt fysisk krevende aktiviteter. Når det gjelder motivene relatert til høsting og mestring/spenning skiller imidlertid utøverne av de moderne aktivitetene seg klart ut. Ved å være lite opptatt av høstingsmotivene og desto sterkere opptatt av motiver relatert til mestring og spenning.

Denne gjennomgangen av resultatene fra norske motivundersøkelser har som nevnt i innledningen tatt for seg kartlegging av friluftslivsmotiver basert på metodeverktøyet REP. Denne gjennomgangen er imidlertid ikke helt fullstendig. Blant annet er ikke kartleggingen av motiver for jakt blant jegere i Trondheim (Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 1987) og Østerdalen (Vaagan 1996) tatt med. Det samme gjelder en nylig gjennomførte motivundersøkelsen blant terrengsykelister (Skår 2002).

I tillegg har Jo Kleiven gjennomført en omfattende kartlegging av fritidsmotiver mer generelt (Kleiven 1998, 2000). Og i gjennom prosjektet Norsk Monitor er det registrert motiver for fysisk aktivitet i tidsrommet etter 1989 (Breivik & Vaagbø 1999).

Motiver for friluftslivsutøvelse i Danmark og Sverige er kartlagt av henholdsvis Søndergaard-Jensen (1998) og Lindhagen & Hørnsten (2000).

Det må også understrekes at REP på langt nær er den eneste tilnærmingen til motivasjon for friluftsliv. Vittersø (1998) benytter i sin doktoravhandling en annen kvantitativ tilnærming basert på skjemateorier (Eckblad 1981). Her legges det mer vekt på friluftslivets betydning for den enkelte (friluftsliv som personlig prosjekt) slik at man unngår sammenblandingen av individuelle og kollektive motiver. I tillegg bygger ikke det bakenforliggende teorigrunnlaget på en stimuli – respons tankegang som REP blir kritisert for.

Motiver for friluftsliv er også studert fra en kvalitativ synsvinkel. Både Strandbu (2000) og Riese & Vorkinn (2002) har dybdeintervjuet et mindre utvalg friluftslivsutøvere. Disse undersøkelsene frambringer ingen nye vesentlige motiver, men de gir et godt innblikk i friluftslivets betydning for intervjuobjektene og dermed også de mer dypere liggende dimensjonene ved motivasjonen for å drive friluftsliv.

Etter vår oppfatning har denne gjennomgangen av den REP inspirerte forskningen på friluftslivsmotiver gitt oss en rimelig god oversikt over nordmenns motiver for å drive friluftsliv. Gjennomgangen gir trolig et godt bilde hvilke motivdimensjoner som er mest aktuelle og hvilke som har stor og eller mindre stor oppslutning. Gjennomgangen gir et dårligere grunnlag for å si noe sikkert om utviklingstrekk, men greier trolig likevel å fange opp de mest markerte endringer i forhold til nordmenns motiver for friluftsliv.

Det REP ikke greier å fange opp og denne gjennomgangen derfor ikke kan svare på, er hvorvidt en registrering av dypere liggende motiver for friluftsliv ville gitt andre resultater.

4. Utviklingstrekk

Når vi har to landsomfattende motivundersøkelser med nesten 10 års mellomrom er det selvfølgelig interessant å se om det har vært noen endringer i denne perioden. Derfor har vi prøvd på en slik sammenlikning i tabell 16 selv om det er mange forhold som tilsier at en slik sammenstilling må tolkes svært forsiktig.

For det første er utgangsspørsmålet forskjellig. I 1992 spør man om grunner for å ”gå på tur” og i 2001 om forhold som har betydning for å ”drive med friluftsliv”.

For det andre ble det i 1992 presentert 18 spørsmålsstillinger, mens dette var utvidet til 26 i 2001. Av disse er kun 8 spørsmålsstillinger tilnærmet like, mens to andre ledd trolig kan sammenliknes selv om de ikke er like i ordlyd.

For det tredje er måleskalaene forskjellige. I 1992 var den firedelt fra ”helt uten betydning” til ”meget viktig”, mens den i 2001 var femdelt fra ”ikke viktig” til ”svært viktig”.

Selv hver for seg er dette gode grunner til å være forsiktig med sammenlikninger, men jeg tror likevel det kan være av interesse å se litt nærmere på de spørsmålstillingene som er tilnærmet like.

Trolig har det ikke all verdens betydning om man i innledningsspørsmålet spør om turgåing eller friluftsliv. Turgåing er den klart største friluftslivsaktiviteten og ”å dra på tur” oppfattes i mange sammenhenger synonymt med friluftsliv. Særlig for de leddene som skal sammenliknes her gjør det neppe stor forskjell om respondenten tenker på turgåing eller friluftsliv når han besvarer spørsmålene.

Omregningen av gjennomsnittsscorer fra en femdelt skala til en firedelt skala er heller ikke uproblematisk,⁶ selv om heller ikke dette behøver å ha stor innvirkning på resultatene.

Tabell 16. Sammenlikning av motivledd fra undersøkelsene i 1992 og 2001

	1992 snittscore	2001 snittscore
<u>Kontemplasjon</u>		
Opplive naturens stillhet og fred	2.42	2.29
Komme bort fra mas og stress	2.18	2.31
Gjennomsnitt	2.30	2.30
<u>Fysisk aktivitet</u>		
Få trim og bli i bedre fysisk form	2.06	2.32
Ta seg ut og kjenne at en blir skikkelig sliten	1.25	1.76
Gjennomsnitt	1.66	2.04
<u>Sosialt samvær</u>		
Være sammen med familien	2.05	2.21
Være sammen med venner	1.88	2.06
Gjennomsnitt	1.97	2.14

⁶ I den firedelte skalaen har vi følgende verdier; ”helt uten betydning”=0, ”litt betydning”=1, ”ganske viktig”=2, ”meget viktig”=3.

I den femdelte skalaen er verdiene; ”ikke viktig”=0, ”litt viktig”=1, ”noe viktig”=2, ”viktig”=3, ”svært viktig”=4. Når dette skal regnes om fjernes først alle respondentene som har svart ”noe viktig”. Deretter gis ”viktig” verdien 2 og ”svært viktig” verdien 3.

<u>Mestring</u>		
Sette sine evner til å mestre vanskelige eller slitsomme situasjoner på prøve	0.48	1.18
<u>Religiøsitet</u>		
Opplive storheten i guds skaperverk	1.39	1.40
<u>Høsting</u>		
Mulighet til å høste fra naturen	0.69	0.41
<u>Opplive natur</u>		
Opplive plante og dyreliv	1.66	1.96

Hva kan vi så lese ut av denne sammenstillingen? For det første er det et gjennomgående trekk at verdiene enten er like eller høgest i 2001. Dette kan være en indikasjon på at alle forskjellene i forutsetningen gjør at tallverdiene for 2001 blir noe høyere, uten at dette behøver å skyldes reelle endringer.

Leddene for kontemplasjon og religiøsitet er helt stabile, noe som trolig bør tolkes i retning av at det ikke har vært store endringer innenfor disse områdene. Dette stemmer også godt overens med tallene fra student undersøkelsen ved Høgskolen i Telemark som heller ikke viste store endringer på disse områdene

Når det gjelder leddene for oppleve natur, fysisk og sosialt ligger verdiene noe høyere for 2001. Dette gjelder først og fremst for fysisk/trim og særlig leddet som fanger opp det fysiske krevende.

Dette bør også tolkes i retning av at det heller ikke har vært store endringer på dette området. En eventuell endring måtte i så fall være at de fysiske har fått større betydning. En slik utvikling finner også delvis støtte i tallene fra studentundersøkelsen hvor oppslutningen om de fysiske motivene hadde økt fra 1998 til 2001.

I student undersøkelsen har også de sosiale motivene synkende oppslutning, en utvikling som altså ikke kan spores for befolkningen som helhet.

Når det gjelder leddene for mestring og høsting er forskjellene mellom 1992 og 2001 så store at det trolig gjenspeiler reelle endringer.

Mestrings/spennings motiver virker å få større oppslutning blant norske friluftslivsutøvere. Dette er også helt i tråd med tallene fra studentundersøkelsen hvor disse motivene var i markert vekst.

Høstingsmotivet virker derimot å få mindre betydning. Dette ser ut til å være utviklingen i det landsomfattende utvalget⁷, og dette trekket er helt tydelig i studentundersøkelsen.

Med bare to undersøkelser å bygge på er det vanskelig å uttale seg sikkert om sentrale utviklingstrekk. I vårt tilfelle hvor de to undersøkelsene ikke engang er direkte sammenliknbare blir grunnlaget enda dårligere. Imidlertid virker noen av utviklingstrekkene å være såpass markerte at de ikke uten videre kan forklares ut fra metodiske svakheter.

⁷ Her skal man være forsiktig med tolkingen ettersom høstingsleddet for 1992 undersøkelsen er konstruert ut fra gjennomsnittet for fire ulike høstingsledd. Det er imidlertid liten tvil om at oppslutningen i 2001er lågere enn i 1992, da kun et av de fire høstingsleddene fra 1992 hadde lågere verdi enn høstingsleddet fra 2001.

5. Diskusjon

Uansett om det blir spurt om motiver i forhold til en enkeltaktivitet eller friluftsliv generelt. Uansett om spørsmålene er stilt til en liten spesiell gruppe er et landsomfattende utvalg. Uansett om undersøkelsen er gjort i 1978 eller 2001, så er det noen hovedtrekk som går igjen. Motiver relatert til kontemplasjon, fysisk aktivitet, sosialt samvær og naturopplevelse er de klart viktigste for utøvelsen av friluftsliv, og alle blir betraktet som viktig eller svært viktig av 70-80% av befolkningen. Motiver relatert til høsting og mestring/spenning er også registret i de fleste undersøkelsene, men disse har langt mindre oppslutning. I tillegg kommer en motiver i retning av lykke og glede som dessverre er utelatt i de fleste undersøkelsene. Disse motivene utgjør trolig en egen gruppe og har trolig en oppslutning på linje med de fire viktigste motivgruppene.

Ellers har vi i flere undersøkelser sett at motivgruppen oppleve natur kan inneholde to dimensjoner. En som går i retning av en estetisk opplevelse av landskap og dyreliv og en som går i retning av dypere samhørighet med og tilhørighet til natur. Det samme er trolig tilfellet med gruppen mestring/spenning som kan deles opp i en spennings og en mestringsdimensjon. Det kan også tenkes at det er mulig å skille ut en egen motiv gruppe relatert til frihet og selvstendighet. Å konkurrere med andre er også registrert som en egen dimensjon ved enkelte undersøkelser. Slike motiver har imidlertid svært liten oppslutning og det kan stilles spørsmål ved om dette overhode er en motividimensjon ved det norske friluftslivet.

På grunnlag av undersøkelsene som er gjennomgått i denne artikkelen er det derfor mulig å sette opp følgende oversikt over de mest sentrale dimensjoner og underdimensjoner relatert til motiver for friluftslivsutøvelse i Norge. Det er imidlertid viktig å presisere at dette er de motivene som er blitt avdekket gjennom de norske undersøkelsene og at listen derfor neppe er helt fullstendig. Det er mulig å se for seg at nye motivundersøkelser kan avdekke flere motividimensjoner ved det norske friluftslivet.

Hoveddimensjoner

Kontemplasjon

Fysisk aktivitet

Sosialt samvær

Oppleve natur

Glede

Høsting

Mestring/spenning

(Frihet)

(Konkurrere)

Underdimensjoner

estetisk opplevelse

oppleve tilhørighet

mestring

spenning

Når det gjelder utviklingstrekkene er datamaterialet for tynt til å påvise noen endringer over tid for de fire store motividimensjonene. Trolig har det heller ikke skjedd noen store endringer i oppslutningen om disse eller i det innbyrdes styrkeforholdet.

Når det gjelder oppslutningen om høstings og mestring/spennings motivene er imidlertid endringene såpass tydelige at de nok gjenspeiler reelle endringer i nordmenns friluftslivsmotiver.

Disse endringene går i korte trekk ut på at høstingsmotivene mister oppslutning, mens mestrings/spennings motiver får større betydning. Etter vår oppfatning er dette også såpass tydelige utviklingstrekk at usikkerhetene rundt måleverktøyet neppe har avgjørende innvirkning på resultatene.

Vi har de siste 20-30 årene hatt både en materiell og en kulturell utvikling som er med på å gjøre mestrings og spenningsmotiver mer relevante og høstingsmotivene mindre relevante. Dette er generelle utviklingstrekk ved samfunnet, og de blir særlig markerte når det gjelder ungdommens fritidsaktiviteter og motiver for disse.

For det første har mulighetene for å drive med slike aktivitetene blitt større i form av blant annet bedret økonomi og lettere tilgang på egnet utstyr. Dette vil gi seg utslag i flere utøvere og dermed trolig en økning i oppslutningen om motiver relatert til disse aktivitetene.

Omvendt vil disse mekanismene føre til at oppslutningen om høstingsmotivene vil avta når det blir færre utøvere av høstingsrelaterte aktiviteter. Samtidig har den økonomiske utviklingen ført til at utbyttet fra jakt, fiske og bærplukking kun har økonomisk betydning for et lite mindretall av befolkningen.

Nå behøver det ikke nødvendigvis være en direkte sammenheng mellom oppslutning om en aktivitet og oppslutningen om motiver knyttet til denne aktiviteten. Oppslutningen om et motiv kan være stabilt selv om aktiviteten endres, men endringer i aktivitetsmønsteret må likevel sees på som en indikasjon på at det samme kan være i ferd med å skje for motivene.

For det andre vil en økende generell vektlegging i samfunnet av det utfordrende og spennende gjøre slike motiver mer valgbare. Utøvelsen av friluftslivsaktiviteter får i økende grad betydning for den enkeltes identitetskonstruksjon, og da vil aktiviteter knyttet mestrings og spennings motivene framstå som langt mer attraktive enn aktivitetene som relateres til høstingsmotivet.⁸

Det er derfor grunn til å tro at de utviklingstrekkene som vi har pekt på i denne artikkelen også vil være tydelige i de kommende årene.

7. Litteratur

- Ajzen, I & Fishbein, M 1980. Understanding attitudes and predicting social behavior
Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 07632.
- Ajzen, I. & Driver, B.L. 1992. Application of the Theory of Planned Behavior to
Leisure Choice. - Journal of Leisure Research, 24: 207-224.
- Bischoff, A & Odden, A. 2002. Nye trender i norsk friluftsliv – utvanning eller forsterking av
gamle mønster og idealer. Innlegg på FRIFO,s forskingskonferanse "Frisk i friluft",
Øyer 19-20.11.02.
- Bourdieu, P. Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften. Pax Forlag. Oslo.
- Breivik, G. & Vaagbø, O. 1999. Jakten på det gode liv. Utviklingen i fysisk aktivitet i den
norske befolkning i perioden 1985-1997. Norges idrettshøgskole. Skrifter i utvalg,
bind 13

---

⁸ For en utdyping av disse kulturelle endringene se bl.a. Bischoff & Odden (2002).

- D'Andrade, R.G. 1992. Schemas and motivation. I D'Andrade, R.G & Strauss, C. (Red.) Human motives and cultural models. Cambridge University Press. Cambridge s. 23-44.
- Driver, B.L., Tinsley, H.E.A. & Manfredi, M.J. 1991. The Paragraphs about Leisure and Recreation Experience Preference Scales: Results from Two Inventories Designed to Assess the Perceived Psychological Benefits of Leisure. I Driver, B.L., Brown, P.J. & Peterson, G.L. (red.) Benefits of Leisure. Venture Publishing, Inc. State College, Pennsylvania .
- Eckblad, G. 1981. Scheme Theory. A conceptual Framework for Cognitive-Motivational Processes. Academic Press London.
- Hylland Eriksen, T. 1993. Typisk norsk. Huitfeldt Forlag.
- Fylkesmannen i Sør Trøndelag. 1987. Jegerundersøkelsen i Trondheim 1997. Miljøvernavdelingen, Trondheim.
- Gåsdal, O. 1995. Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer. Dr. polit. avhandling. Universitetet i Trondheim.
- Gåsdal, O. 1996. Adkomst til lokale naturområder og deltakelse i friluftsliv blant byfolk. NINA Fagrapport 021.
- Iso-Ahola, S. 1989. Motivation for Leisure. I Jackson, E.L.& Burton, T.L. Understanding Leisure and Recreation. Mapping the Past Charting the Future. Venture Publishing, Inc. s. 247-280.
- Iso-Ahola, S. 1999. Motivational Foundations of Leisure. I Jackson, E.L.& Burton, T.L. Understanding Leisure and Recreation. Prospects for the Twenty-First Century. Pennsylvania.
- Kjøde, A., Marek, J. & Bennet, R.G. 1979. Friluftaktiviteter: omfang, motiver og ressurser. Rapport fra prosjektet ” Naturområder, persepsjon og friluftsliv”. Institutt for Sosialpsykologi og Geografisk institutt. Universitetet i Bergen.
- Kleiven, J. 1992. Aktivitetsmønstre i norsk ferie og fritid. NINA forskningsrapport 33
- Kleiven, J. 1998. Skalaer for måling av aktivitets- og motavmønstre i en norsk lokalbefolknings ferie og fritid. Arbeidsnotat nr. 77/1998. Høgskolen i Lillehammer.
- Kleiven, J. 2000. Leisure Motives as Predictors of Activities – The Lillehammer Scales in a National Survey. I Ruddy, J. & Flanagan, S. (Red.). Tourism Destination Marketing: Gaining the Competitive Edge. Dublin Tourism Research Centre, Dublin Institute of Technology.
- Lindhagen, A. & Hornsten, L. 2000. Forest recreation in 1977 and 1997 in Sweden – changes in public preferences and behaviour. Submitted to Forestry
- Lund, E, Strømme, K & Collins, M. 1999. En studie av friluftslivsstudentenes verdier. Prosjektoppgave Høgskolen i Telemark.
- Odden, A. 2002a. Vitenskapsteoretiske posisjoner innen norsk friluftslivsforskning. Under utgivelse i serien Skrifter fra Høgskolen i Telemark.
- Odden, A. 2002b. Frikjøring i Norge – en studie av aktivitetens mønster og omfang, samt utøvernes bakgrunn og motiver for friluftslivsutøvelse. Innlegg på snøskredkonferanse i Stryn 24-27.10.02
- Pearce, P. 1993. Fundamentals of Tourist Motivation. In D.G. Pearce & R.W. Butler (Eds.). Tourism Research – Critiques and Challenges (pp. 113-134. London: Routledge.
- Riese, H. & Vorkinn, M. 2002. The production of meaning in outdoors recreation. A study of Norwegian practice. Norsk Geografisk Tidsskrift Vol 56, 199.296.
- Skår, M. 2002. Moderne friluftsliv. Innlegg på konferansen Forsking i friluft. Øyer 19-20.11.02
- Statistisk sentralbyrå 1975. NOS A 732 Friluftslivsundersøkelsen 1974

- Strandbu, Å. 2000. Storbyungdom og natur. En undersøkelse av Osouloungdoms forhold til friluftsliv og miljøproblemer. NOVA Rapport 14
- Søndergaard Jensen, F. 1998. Friluftsliv i det åbne landskap 1994/95. Forskningsserien nr. 25, Forskningscenteret for Skov & Landskap, Hørsholm
- Telnes, A. Upublisert materiale om friluftslivsverdier i Norge og England
- Thrane, C. 1997. Fritiden, turismen og sosiologien – et essay om turistmotiver og hvordan disse kan forstås i lyset av sosiologisk teori. Høgskolen i Lillehammer.
- Tinsley, H.E.A., Driver, B.L. & Kass, R.A. 1982. Reliability and concurrent validity of the Recreation Experience Preference Scales. *Journal of Educational and Psychological Measurement*, 41 (3), 1105-1111.
- Vittersø, J. 1998. Happy People and Wonderful Experience. Structure and Predictors of Subjective Well-Being. Dr. Avhandling. Department of Psychology, University of Oslo.
- Vorkinn, M., Kaltenborn, B., Kleiven, J., Riese, H., Vistad, O.I., Vittersø, J. Aas, Ø. 1996 Hvem, hva, hvor, hvorfor og hvordan? - Forslag til standardisering av de landsomfattende undersøkelsene om friluftsliv. ØF-rapport nr. 18.
- Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. 2000. Norsk friluftsliv – på randen av modernisering. ØF-rapport nr. 02/2000.
- Vaagan, Ø. 1996. Den urban-rurale dimensjonen i elgjakt. Høgskolen i Hedmark. Rapport nr.4
- Vaagbø, O. 1993. Den norske turkulturen. FRIFO
- Vågane, L. 2002. Samordnet levekårsundersøkelse 2001 – tverrsnittundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Statistisk sentralbyrå Notater 2002/56.
- Weiner, B. 1992. Human motivation. Metaphors, Theories and Research. Sage Publications, Inc.
- Aas, Ø. & Kaltenborn, B.P. 1995. Consumptive Orientation of Anglers in Engerdal, Norway. *Environmental Management* Vol.19, No.5: 751-761.
- Aasetre, J., Kleiven, J. & Kaltenborn, B.P. 1994. Friluftsliv i Norge - Motivasjon og adferd. NINA Oppdragsmelding 309